

OAV VA GENDER TENGLIK: AXBOROT TARQATISHDA SAMARALI YONDASHUVLAR

JO‘RAYEVA Iroda Umid qizi

O‘zbekiston jurnalistika va
ommaviy kommunikatsiyalar universiteti magistri

E-mail: juraeva.i101001@gmail.com

Tel.: +998885424333

Annotatsiya

Mazkur maqolada ommaviy axborot vositalarida gender tenglik mavzularini samarali va professional tarzda yoritish masalalari tahlil etiladi. OAVning gender stereotiplarni shakllantirishdagi va ularni bartaraf etishdagi o‘rni, axborot tarqatishda tenglik tamoyillariga rioya qilish usullari yoritilgan. Shuningdek, gender mavzularini yoritishda uchraydigan asosiy muammolar va ularni hal etish bo‘yicha takliflar ham berilgan. Tadqiqot natijalari gender tenglikni OAV orqali keng targ‘ib etish va jamiyatda ijtimoiy adolatni mustahkamlash imkoniyatlarini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: gender tenglik, ommaviy axborot vositalari, stereotiplar, axborot tarqatish, media etikasi.

Abstract

This article analyzes the effective and professional coverage of gender equality topics in mass media. It examines the role of media in both reinforcing and eliminating gender stereotypes, as well as the methods for ensuring adherence to the principles of equality in information dissemination. The study also highlights the main challenges encountered in covering gender issues and proposes practical solutions. The findings demonstrate the potential of mass media in promoting gender equality and strengthening social justice within society.

Keywords: gender equality, mass media, stereotypes, information dissemination, media ethics.

Аннотация

В данной статье анализируются вопросы эффективного и профессионального освещения тематики гендерного равенства в средствах массовой информации. Рассматривается роль СМИ как в укреплении, так и в устранении гендерных стереотипов, а также методы обеспечения соблюдения принципов равенства при распространении информации. Также выявлены

основные проблемы, возникающие при освещении гендерных вопросов, и предложены пути их решения. Результаты исследования показывают возможности СМИ в продвижении гендерного равенства и укреплении социальной справедливости в обществе.

Ключевые слова: гендерное равенство, средства массовой информации, стереотипы, распространение информации, этика СМИ.

Ommaviy axborot vositalari jamiyatdagi fikr va xatti-harakatlarning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Media nafaqat mavjud ijtimoiy tuzilmalarni aks ettiradi, balki ularni shakllantiradi va rivojlantiradi ham. Ayniqsa, genderga oid normalar, rollar va stereotiplarning shakllanishida OAVning roli nihoyatda muhimdir. Gender normalari — jamiyat tomonidan belgilangan va shaxslarning jinsi asosida ularning qanday tutishlari va qanday vazifalarni bajarishlari kerakligini ko'rsatadigan ijtimoiy kutishlardir — jamiyatdagi kuch taqsimotiga bevosita ta'sir qiladi. Bunday normalar OAVning ichki tuzilmalari, xususan, tashkilotlar, assotsiatsiyalar va tahririyat faoliyatida ham aks etadi.

Mazkur muammoni hal qilish maqsadida, UNESCO media ichida va media orqali gender tenglikni targ'ib qilishga intilmoqda. Tashkilot media kontentida gender tenglikni mustahkamlash, genderga oid masalalarni kengroq yoritish, barcha mavzularda genderga sezgir yondashuvni joriy etish va tahririyatlarda gender tengligi va adolatini ilgari surish uchun harakat qilmoqda. **UNESCO. Media and Gender Equality.** <https://www.unesco.org/en/gender-equality/media-gender-equality>

Ommaviy axborot vositalari (OAV) jamiyatdagi gender normalarini yaratish va mustahkamlashda katta rol o'ynaydi. OAV, nafaqat ijtimoiy tizimni aks ettirish, balki uni shakllantirishda ham ishtirok etadi. Gender normalari esa jamiyatda erkak va ayolga qanday xatti-harakatlar va rollarni bajarish kerakligi bo'yicha belgilangan qoidalardir. Ular ijtimoiy hayotning barcha sohalariga, jumladan, siyosat, iqtisodiyot, ta'lim va, albatta, OAVga ta'sir qiladi. OAV orqali genderga oid rollar va stereotiplar shakllanadi va keng tarqaladi, bu esa jamiyatning umumiy fikrini, shuningdek, shaxslar o'rtasidagi kuch munosabatlarini belgilaydi.

Gender stereotiplari, xususan, erkaklar va ayollar o'rtasidagi an'anaviy rollarga nisbatan ijtimoiy kutishlardir. Masalan, ayollarni ko'proq g'amxo'r va oilaviy rolni bajaruvchi, erkaklarni esa kuchli va rahbarlik lavozimlarida tasavvur qilish stereotipi keng tarqalgan. OAVdagi bu stereotiplar ko'pincha qahramonlik, asosiy rol o'ynash

yoki jamiyatda yuqori pozitsiyalarni egallash kabi ijtimoiy talablarga asoslanadi. Natijada, OAV ushbu stereotiplarni takrorlash orqali genderga oid noaniqlik va tengsizlikni kuchaytiradi.

Bundan tashqari, OAV tashkilotlarida gender tengligi ham muhim masala hisoblanadi. Gender tengsizliklari tahririyat va media kompaniyalarida, ayniqsa rahbarlik lavozimlarida sezilarli darajada mavjud. Bu tengsizliklar, o‘z navbatida, OAVdagi gender stereotiplarining yanada kuchayishiga olib keladi. UN Women tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, OAVda gender normalarini yoritish va genderga nisbatan axborot tarqatishda etik tamoyillarni amalga oshirish zarurati mavjud (UN Women, 2023)UN Women Georgia. (2023). Promoting Ethical Media Coverage of Gender, Gender-Based Violence, and LGBTQI+ Issues. <https://georgia.unwomen.org/en/stories/news/2023/05/un-women-promoting-ethical-media-coverage-of-gender-gender-based-violence-and-lgbtqi-issues>.

Shu nuqtai nazardan, OAVda gender tengligini targ‘ib qilish va gender stereotiplarini yengish muhim ahamiyatga ega. Media tashkilotlari o‘z kontentini ishlab chiqishda, gender masalalariga nisbatan sezgirlikni oshirish orqali, jamiyatdagi gender normalarini qayta shakllantirishda ishtirok etishi mumkin.

Axborot vositalari jamiyatdagi gender tenglikni yoritishda muhim rol o‘ynasada, bugungi kunda media tahlilida hali ham bir qancha muammolar mavjud. Ayniqsa, ayollarning OAVda to‘liq va adolatli vakilligi masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. OAVning eng yirik vazifalaridan biri jamiyatdagi turli ijtimoiy guruhlarni to‘g‘ri va teng asosda aks ettirishdir. Ammo, amalda, bu guruhlarning ko‘plab vakillari axborot vositalarida yetarlicha vakillikka ega emaslar. Masalan, ayollarni faqatgina oila a‘zosi yoki go‘zallik va moda bilan bog‘liq mavzularda ko‘rishadi, lekin ularning siyosat, iqtisodiyot yoki ilm-fan sohalaridagi o‘rni va muvaffaqiyatlari etarlicha yoritilmaydi.

Shu bilan birga, ayollarga nisbatan genderga asoslangan kamsitish va stereotiplarga olib keluvchi tahririyat siyosatlari ham mavjud. Gender asosida muomalalar, vaziyatlar va hodisalar aks etishida noxolislik va bias (xolis emaslik) kuchayib bormoqda. UN Women tomonidan taqdim etilgan tahlillarga ko‘ra, media maqsadli tarzda yoki notanish usullar bilan genderga asoslangan noto‘g‘ri taqdimotlar qilishda davom etmoqda, bu esa jamiyatdagi gender tengsizligini yanada kuchaytiradi va muvozanatsizlikka olib keladi (UN Women Georgia, 2023)UN Women Georgia. (2023). Promoting Ethical Media Coverage of Gender,

Gender-Based Violence, and LGBTQI+ Issues.
<https://georgia.unwomen.org/en/stories/news/2023/05/un-women-promoting-ethical-media-coverage-of-gender-gender-based-violence-and-lgbtqi-issues>.

Bundan tashqari, tahririyatlardagi gender tengsizliklari o‘rganish uchun muhim mavzu bo‘lib, bu muammo ko‘plab davlatlarda ham mavjud. Masalan, O‘zbekistonda ham media tashkilotlaridagi rahbarlik lavozimlarida erkaklarning nisbatan katta ulushi saqlanib qolmoqda, bu esa ayollarning professional rivojlanishi va liderlik o‘rinlarida ishtirokini cheklaydi. Gender tengsizligi nafaqat tahririyatlar, balki media tarkibini yaratishda ishtirok etadigan har bir bosqichda o‘z aksini topmoqda, bu esa jamiyatdagi o‘zgarmagan gender ro‘llarni mustahkamlaydi.

Bunday holatlar OAVning jamiyatdagi gender tenglikni ta'minlashdagi asosiy xatolarga olib keladi. Shu sababli, OAVdagi gender muammolarini hal qilish va tenglikni ta'minlash uchun media tashkilotlari, jurnalistlar va tahririyatlar o‘z siyosatlarida genderni muvozanatli yoritish zarurati mavjud. **UNESCO. (2021). Gender Equality in Media Content.** <https://en.unesco.org/themes/gender-equality/media>.

OAVda genderga sezgir axborot tarqatish tamoyillari, nafaqat axborotning to‘g‘ri va xolis bo‘lishini ta'minlash, balki gender tengligini ilgari surish va stereotiplarga qarshi kurashish uchun ham muhimdir. OAVda genderga sezgirlikni ta'minlashning asosiy tamoyillari quyidagilardir: xolis vakillik, noo‘rin stereotiplardan qochish va ijtimoiy mas’uliyatni hisobga olish. OAVda gender vakilligi muvozanatli va adolatli bo‘lishi kerak. Har bir gender vakili va guruhning nuqtai nazari aks etishi, shuningdek, genderning o‘ziga xosligi va farqlari inobatga olinishi zarur. Genderga nisbatan stereotiplar, masalan, ayollarni faqat uy bekalari yoki erkaklarni faqat ishchi kuchi sifatida ko‘rsatish kabi, OAVda xolis axborot tarqatishga to‘sqinlik qiladi. Shuning uchun, gender tengligini ta'minlash uchun media tarkibida bunday stereotiplar yo‘q bo‘lishi kerak. Media tashkilotlari genderga sezgir axborot tarqatishda o‘z ijtimoiy mas’uliyatini his qilishlari kerak. Bunga, genderga nisbatan diskriminatsiyaga qarshi kurashish va adolatli xabarlar tayyorlash kiradi. UN Women. (2023). Promoting ethical media coverage of gender, gender-based violence and LGBTQI issues. Retrieved from <https://georgia.unwomen.org/en/stories/news/2023/05/un-women-promoting-ethical-media-coverage-of-gender-gender-based-violence-and-lgbtqi-issues?>

Genderga sezgir tahrir siyosati — bu OAVlarning o‘z kontentini yaratishda gender tengligini ta‘minlash uchun qo‘llaniladigan siyosat va qoidalar majmuasidir. Bunday siyosat, shuningdek, genderga asoslangan zo‘ravonlik yoki kamsitish holatlarida xabarlar va kontentlarni qanday yoritishni ham o‘z ichiga oladi. Genderga sezgir tahrir siyosatini ishlab chiqish, OAVlarning gender tengligini ta‘minlashga qaratilgan birinchi qadamdir. Shuningdek, bu siyosat genderni yoritishda yangicha yondashuvlarni shakllantirishga yordam beradi.

Material tayyorlashda genderga sezgir yondashuvni ta‘minlash uchun bir nechta mezonlarga e‘tibor qaratish zarur. Axborotning aniq va xolisligi, vaqt-vaqti bilan genderga asoslangan masalalarni yoritish, til va vizual tasvirlarda gender sezgirlik muhim omillardir. Genderga nisbatan sezgir material tayyorlashda ma‘lumotning aniqligi va muvozanatli bo‘lishi zarur. Har bir gender vakili haqida xolis va asosli ma‘lumot taqdim etish kerak. Genderga nisbatan sezgir axborot tarqatishda, har bir genderga nisbatan ijtimoiy masalalarni va muammolarni muntazam ravishda yoritish muhimdir. Bular, masalan, ayollarning ishchi huquqlari yoki erkaklarning oilaviy rollari kabi masalalarni o‘z ichiga olishi mumkin. Material tayyorlashda gender sezgir bo‘lish, faqatgina matnni emas, balki vizual tasvirlar va tilni ham hisobga olishni talab qiladi. Tasvirlar va so‘zlar gender tengligini aks ettirishi, haqoratli yoki kamsituvchi so‘zlardan saqlanish kerak. UN Women. (2017). Media Coverage of Gender-Based Violence – Handbook and Training of Trainers. <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/09/media-coverage-of-gender-based-violence---handbook-and-training-of-trainers>

UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlar OAVlarda gender tengligini ta‘minlash uchun bir qator tashabbuslarni amalga oshirmoqda. UNESCO o‘zining "Gender va Media" dasturi orqali, OAVlar va jurnalistlarga genderga nisbatan sezgirlikni oshirish va gender tengligini targ‘ib qilishga yordam bermoqda. Bu tashabbuslarning asosiy maqsadi, OAVda gender tengligini ta‘minlash uchun xalqaro hamjamiyatni birlashtirish va yangi standartlar va tavsiyalarni ishlab chiqishdir. Bundan tashqari, UN Women va World Bank kabi tashkilotlar, OAVlarda genderga sezgir yondashuvlarni kengaytirish uchun bir qator amaliy qadamlarni qo‘llab-quvvatlamoqda. Bu qadamlar jurnalistlar uchun o‘quv dasturlari, genderga asoslangan zo‘ravonlikni yoritishda axborot manbalarini ko‘paytirish, va media kontentida gender tengligini yoritishga e‘tibor qaratishni o‘z

ichiga oladi. UN Women, ayniqsa, OAVlarga genderga sezgir materiallar tayyorlash bo'yicha maxsus tavsiyalar va qo'llanmalarni taqdim etadi.

UNESCO, OAVda gender tengligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tashkilot, nafaqat media kontentini ishlab chiqish, balki gender tengligini rivojlantirishga qaratilgan o'quv dasturlari va seminarlar orqali jurnalistlarni tayyorlashga ham katta e'tibor qaratadi. UNESCO, shuningdek, OAVlar uchun gender tengligini ta'minlash bo'yicha metodologiyalarni ishlab chiqadi va media tashkilotlariga o'zlarining tahrir siyosatlarini yangilashga yordam beradi.

Gender sezgir jurnalistika bo'yicha amaliy qo'llanmalar va o'quv dasturlari OAVlarga gender tengligini targ'ib qilishda yordam beradi. Bu qo'llanmalar, genderga sezgir jurnalistika prinsiplarini o'rgatish, gender stereotiplarini kamaytirish va gender tengligini ilgari surish uchun kerakli bilimlarni taqdim etadi. Bunday qo'llanmalarda, genderga asoslangan zo'ravonlikni yoritishda ehtiyotkorlik bilan yondashish, gender tengligini ta'minlashda ilg'or usullarni qo'llash va media kontentini ishlab chiqishda genderni hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi. OAVlarda genderga sezgir axborot tarqatish, nafaqat jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarni qo'llab-quvvatlash, balki gender tengligi uchun kurashning muhim tarkibiy qismidir. Bu jarayonda, yaxshi amaliyotlar va ilg'or tajribalar o'rganilishi, muvaffaqiyatli media kampaniyalarining natijalari tahlil qilinishi zarur. UNESCO. (n.d.). Framework for Responsible, Balanced Coverage Free of Stigmatization and Sensationalism. <https://www.unesco.org/en/articles/framework-responsible-balanced-coverage-free-stigmatization-and-sensationalism>

Shuni qayd etish zarurki, gender tengligini ilgari surish va stereotiplarga qarshi kurashish orqali media, jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Genderga sezgir tahrir siyosati, xolis vakillik, noo'rin stereotiplardan qochish va ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olish kabi tamoyillar media kontentining adolatli va teng bo'lishini ta'minlaydi. OAVlar material tayyorlashda, til va vizual tasvirlar orqali gender sezgirligini ta'minlashda va jurnalistlarni o'qitishda faol rol o'ynaydigan tashkilotlar, masalan, UNESCO va UN Women, gender tengligini rivojlantirish uchun amaliy qo'llanmalarga ega. Bunday tashkilotlarning tashabbuslari va yondashuvlari, nafaqat gender tengligini, balki jamiyatdagi adolatni ham ilgari surishga qaratilgan. Ilg'or tajribalar va samarali media kampaniyalari gender tengligini ta'minlashda muvaffaqiyatli natijalarga erishishga yordam beradi.

OAVda genderga sezgirlikni oshirish va gender tengligini targ‘ib qilish, jamiyatda haqiqiy o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun zarurdir.

Foydalanilgan manbalar ro‘yxati

1. UNESCO. (n.d.). Media and Gender Equality. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/gender-equality/media-gender-equality>
2. UN Women. (2022). Mapping the Nexus Between Media Reporting of Violence Against Girls. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/08/mapping-the-nexus-between-media-reporting-of-violence-against-girls>
3. UNESCO. (n.d.). Global Report on the Status of Women in the News Media. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/world-media-trends/global-report-status-women-news-media>
4. UN Women. (2017). Media Coverage of Gender-Based Violence – Handbook and Training of Trainers. Retrieved from <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/09/media-coverage-of-gender-based-violence---handbook-and-training-of-trainers>
5. UNESCO. (n.d.). Framework for Responsible, Balanced Coverage Free of Stigmatization and Sensationalism. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/framework-responsible-balanced-coverage-free-stigmatization-and-sensationalism>
6. UN Women. (n.d.). Media Compact. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/partnerships/media-collaboration/media-compact>

Research Science and Innovation House